

Må ha sildret stille inn

Av Marie Rein Bore

Kan du skrive en sak om da du gikk på skolen, spør Sigmund Sunnanå.

Skoletida mi? Den er lysår borte, en annen tidsregning, før korona-viruset førte til isolasjon og dager som har vært et hav av tid.

Skolegangen min, jeg nøler med svaret, den var vel som alle andres, folkeskole annenhver dag, slik det var på bygda den gangen.

Ja men, svarer Sigmund, den type skole er ukjent for mange nå. Kan du ikke skrive et par, tre sider, Tenk på det.

Og jeg tar meg en kaffekopp og tenker: Folkeskolen? Hva husker jeg fra folkeskolen. Det er blankt. Ingenting. Nada. Tomt i hjernen. Jeg som alltid har vært stolt og glad over å være den første i min familie som fikk lang skolegang, god utdanning, var jente og likevel ble oppmuntret til å gå på gymnaset, studere. Jeg må da ha mange minner fra folkeskolen. Nei, tomt.

Første skoledagen for eksempel? Jo, jeg husker at mor var med, men hva som skjedde på skolen er helt blankt, jeg husker bare at vi var innom butikken etterpå og kjøpte noe pålegg til skolemat. Skolemat? Jo, jeg husker vi hadde med oss matboks på skolen, to skiver klask mot hverandre, og melk i en flaske. Melkeflaska hoppet og ristet når jeg gikk til skolen, tre kilometer, gikk og gikk. Jeg husker vintermorgener med vestavind og snøfokk som var så kraftig at far selte på Svarta og kjørte oss ungene til skolen. Jeg husker svarte vintermorgener med ubrøytet vei, hvordan vi gikk tett sammen og tråkket oss mot skolen. Jeg husker stoltheten da jeg hadde lært å sykle, og fikk låne mors sykkel til skolen fordi jeg hadde dårlig tid, husker hvor flaut jeg var da jeg syklet i grøfta og slo meg på hjemturen.

Men hva gjorde vi på skolen?

Læreren må jo ha holdt på med lesing, nei, jeg kunne ikke lese da jeg begynte på skolen. Det demrer noe om de første små setningene: «Per ror til Ruth. Rapp er med». Må vel ha vært en Nordahl Rolfsen lesebok, som sikkert har blitt kastet eller forsvunnet gjennom livets mange flyttelass. Men jeg tror det var Per og Ruth, skulle være korte greie navn også i lesebøkene. Jeg begynte på folkeskolen i 1949, det vet jeg i hvert fall, etterkrigstida, fylt av snusfornuftig oppbygging etter krigen, ingen fikk romantiske, lange, utenlandske navn, skulle

være greit og solid. Vi var to Marie i klassen, det var Liv, Grete, Oddny, Dagrún, Jenny, Bjørg, Astrid, Edith, Jorid, Johanne, og et par til jeg ikke greier å komme på. Guttene da? Det var en Per i hvert fall, to Olav, Bjørn, Johan, Gunnar, Dagfinn, Ragnvald, resten er blankt, jo, Hardon, som hadde rart navn og lang skolevei. Vi var 24 i alt. En klasse på hvert trinn på vår folkeskole.

«Per ror til Ruth». Lesekoden må ha blitt knekt den første høsten, for jeg husker jeg fikk to bøker til jul, eller var det julen året etter: En Pippi Langstrømpe, og så Alfred Hauges Stor kar, son til far. Heldig at jeg slapp unna disse søte småpikene.

Vi må jo ha holdt på med regning også, og garantert bibelhistorie, men der går jeg i surr med hva jeg lærte på skolen, og hva vi lærte på søndagsskolen som lensmann Leinslie holdt. Men vi sang på skolen, startet med en sang om morgenen og en til avslutning, ja, kanskje en sang i begynnelsen av timene også. Vi skulle i hvert fall stå når vi sang. Og i et av klasserommet sto et gammel lite trøorgel, astmatisk og pipete, noen av lærerne må ha spilt på det. I hvert fall avslutningssangen skulle være kristelig. Vi var nok kommet opp i storskolen, da noen av guttene begynte å hviske ukristelige versjoner. Salmen «Så ta da mine hender og før meg frem inntil jeg salig ender i himlens hjem», var en gjenganger som avslutning. Vi andre sto med lydløse knis og glemte å synge når et par av guttene hvisket sin versjon: Så ta da mine tenner og trekk dem ut, inntil jeg salig ender med tannlaus trut.

Og kattunger ble slått ihjel

Jo vi hadde sikkert undervisning i historie og geografi også. Jeg har ikke noen husk om det, men historie var nok mye om vikinger, og trolig om 1814. Naturfag hadde vi naturligvis, blomster og dyr og, jeg husker ingenting. Det jeg ganske sikker på, var at vi ikke hadde noen undervisning om samliv og sex, ikke noe om hvordan et barn blir til, om svangerskap og fødsel. Men de fleste av oss kom fra gård, vi visste at kua hadde brunst, at hun ble leiet til oxen og ble bedekket, og det så egentlig ikke så veldig spennende ut, vi visste at kalven vokste i magen, vi hadde sett hvordan den kom ut, og var det en storvokst kalv som kua strevde med å få ut, måtte de feste et tau rundt beina på kalven og forsøke å dra den ut. Som regel gikk det bra, en time seinere kunne kalven stå på vaklende føtter og suge på fingrene våre. Liv og død utspant seg foran oss, kalver, grisunger og lam ble født, lam ble slaktet om høsten og griser ble slaktet til jul, høns ble hogd hodet av. Og vi skjønnte at ungene til de to villkattene ikke hadde livets rett, selv om vi ble holdt unna når drengene fanget opp de nyfødte

nøstene og slo dem i hjel med å denge hodene mot steinene i låvebrua. Vi visste mye om liv og død som vi ikke trengte mange etikktimer til å snakke om på skolen.

En skitten og misformet lapp

Men i naturfag har jeg et minne om et krøllete herbarium, at vi skulle samle planter og presse dem, og så lime disse tørre greiene, som gikk i stykker for et godt ord, inn i et herbarium, dømt til å bli mislykket. Mulig herbariet var på framhaldsskolen, men det jeg garantert husker fra folkeskolen, var første året vi skulle ha håndarbeid. Vi skulle lage noe til å feste sy-, stoppenåler og knappenåler i. Jeg skjønnte ikke poenget, nåler kunne man vel ha i en liten eske, og når hadde jeg bruk for synåler? Vi kjøpte klær, og en gang i året kom Olga, som var syerske, og sydde klær til oss ungene. Hun sydde kjole til meg, pina ved å stå på en krakk livredd for å bli stukket av knappenålene mens hun prøvde på meg kjolen og samtidig snakket ivrig med mamma.

Men på skolen skulle vi lage den overdimensjonerte nålefestegreia, med broderier og med to strikkede firkanter til å feste nålene på. Jeg hadde aldri tatt i strikkepinner, jeg hadde knoklete og fomlende ender, det hvite bomullsgarnet fliset seg opp, jeg svettet og kavet, den første ynkelige lappen ble grå og misformet, og fullt av masker jeg hadde sluppet ned. Den andre slapp jeg visst å lage.

Sitte i stilling

Lærere var menn, kvinnelige lærere var frøken, vi hadde frøken Dullum, men den andre kvinnelige læreren kalte vi Gunhild for hun hadde barn, og frøkener kunne ikke ha barn. Gunhild var gift med Buhagen, som var lærer på framhaldsskolen, og han var lærer Buhagen, mens Gunhild var Gunhild. Lærerne hadde ansvar for storskolen, Gunhild og frøken Dullum for småskolen. Jeg husker ikke noe fra selve skoletimene, men at Gunhild kunne være gift, ha barn og likevel være i full lærerjobb må ha blitt et ubevisst forbilde. Det gikk an å kombinere jobb og familie.

Sitte i stilling, var noe. Hva da? Å ja, det husker jeg. Det var i timene til frøken Dullum. Hun hadde vært, jeg tror det var i USA, og lært noe pedagogikk om at elevene skulle være helt, helt stille i klasserommet når hun underviste, ingen rastløse bein under pulten, ingen rastløse barnefingre som raslet med blyanter, linjal eller viskelær. Så når hun underviste og tydeligvis følte på seg at nå kunne

uroen komme, kommanderte hun oss til å sitte i stilling, sitter rett opp og ned, hendene skulle fatte om hverandre bak på ryggen. Så satt vi der som stumme tente lys. Men hva vi lærte, husker jeg ikke. Jeg husker bare den lille skadefryden noen ganger når hun sa vi skulle ta fram pennal og kladdebok for å skrive noe, og vi fremdeles satt musestille fordi hun hadde glemt at vi satt i stilling.

Bang, der falt lysekrona ned

Rektor het Engdal, nei, han var ikke rektor, han var skulestyrar. Vi var nynorskskole. Og Engdal var veldig nynorsk, han var klokker i kirka også, og jeg husker han ba klokkerbønnen med malmtung stemme, nei klokkarbøna: «Herre, eg er komen inn i dette heilage huset ditt, for å høyra...». Han hadde ry for å være en dyktig og myndig lærer og vi må ha lært en del. Men jeg husker ikke noe fra timene hans. Det jeg husker var den julaften vi satt i stappfull kirke og ventet på at gudstjenesten skulle begynne, og Engdal sto på en høy krakk i midtgangen for å tenne lysene på den store, hengende lysekrona. Bang, der falt lysekrona ned med et voldsomt brak. Engdal sto igjen på krakken, vaklet ørlite, så hoppet han over lysekrona og ned på kirkegolvet, der han landet elegant som etter et vellykket skihopp. Jeg tror ikke jeg tenkte på at han var bare noen centimeter fra å bli knust av den tunge krona, men jeg ser den dag i dag for meg den perfekte landingen hans.

Men vi må jo ha lært

Vi hadde flere lærere, på skolen, noen var bare ett år, jeg husker ikke navnet på noen av dem, de var sikkert flinke, jeg husker bare at en hadde litt dårlig ånde når han bøyde seg over oss for å sjekke regnestykkene. Men vi må jo ha lært.

Jo, Rikstad husker jeg. Nei, ikke fornavnet, han var bare Rikstad. Jeg tror han var vestlending, dialekten hans var klar og tydelig, han slukte ikke endelsene slik vi med trønderdialekten gjorde. Han kunne bli sint, en gang smalt han knyttneven så hardt i kateterbordet at han ble stående en stund og gni handa etterpå. Klassen var dryppstille. Jeg tror noen av guttene var litt måpende imponert. Men jeg husker ikke noe fra undervisninga, derimot har jeg gode og glassklare minner fra at Rikstad underviste noen av oss i orgelspill på ettermiddagen. For meg var det dømt til å bli mislykket, jeg var totalt umusikalsk, men vi hadde et ustemt piano som sto i den kalde bestestua hjemme, og det var håp om at kanskje noen skulle kunne spille på det, jeg prøvde å lære litt.

Rikstad var ugift og bodde på hybel i andre etasje i den store prestegården, jeg grudde meg til orgeltimen, men gledet meg til å komme til prestegården for da kunne vi leke og herje der til det var min time til å spille med Rikstad. Så jeg kom svett og andpusten opp til Rikstad på prestegårdsloftet, og skulle bidra til musikkens fremme med to knoklete hender som spilte seint og usikkert på pianovis på tråorgelet, mens jeg prøvde å huske på å trække regelmessig for å få luft til orgelet. Det må ha vært ille. Men Rikstad ble aldri sint, han skjønnte nok fort at her var det ikke håp, ingen utskjelling i verden kunne ha gjort meg brukbar verken på piano eller orgel. Den romsligheten har jeg tenkt på med takknemlighet seinere. Og han var sikkert en flink lærer på skolen også. Nei, jeg husker ikke noe, men han var sikkert flink.

Friminuttene på skolen derimot, de husker jeg. Vi må ha spilt kanonball millioner av ganger, jeg var dårlig til både å kaste og ta imot, men jeg var en racer til å ikke bli truffet av kanonballen, klarte å se hvor ballen ville komme, smøyg meg unna, hoppet til side. Lang erfaring i å smyge unna, vet ikke om det er et særlig etisk godt karaktertrekk, men det gjør livet enklere.

Husker jeg så lite fra timene fordi vi gikk bare annenhver dag? Ungene i byen hadde skole hver dag. Jeg tviler på om de husker så mye mer fra undervisninga. Kanskje fins det forskning på forskjellene. Det er i tilfelle forskning man ikke har så mye nytte av siden alle barn nå går på skolen fem dager i uka.

Skulle ikke være noe tull

Og jeg vet ikke om vi lærte så mye mindre av å gå på skolen annenhver dag. Barn fra bygda har klart seg bra på videregående og universitet. De dagene vi var på skolen, var nok både frøkner og lærere opptatt av at vi skulle bli undervist, skulle ikke være noe tull. Kunnskap må stille ha sildret inn, og kanskje var vi faktisk mer mottakelige når vi slapp å høre på lærerne hver dag. Dessuten hadde vi daglige lekser, ikke ukelekser slik som nå. Og de hadde vi tid til å gjøre på de mange fridagene, tid til lekser etter at vi hadde lekt, hadde stått på ski, litt surmulende hadde hjulpet til med husarbeid. Men jeg undrer meg over at jeg husker ganske mye fra all denne fritida: Husker hvordan vi laget en svært enkel slalåmløype og drømte om å bli olympisk mester slik Stein Eriksen ble i 1952, husker skiturer, husker hvordan vi gikk på skøyter på islagte tjern, husker hvordan vi hoppet i høyet, husker leken med katter, husker hvordan jeg klipte ut bilder av filmstjerner og limte dem inn in gamle kladdebøker med melklister, en flatbrystet 12 åring som hadde barmfagre Gina Lollobrigia som favoritt, husker, husker...

Blitt lærested og værested

Var skolen kjedsomhetens høyborg siden glemselen er så stor? Nei, selv om synapsene i hjernen som holder minner om skolen, er ganske få, så var det mange av oss som utdannet oss for å gå inn i skolen, bli lærere. Vi må ha likt skole. Jeg underviste i 8 år før arbeidslivet ble journalistikk, og det var gode år. Men jeg må ikke ha noen mimretro på at elevene husker mine timer og alle mine gullkorn.

Og jeg vil heller ikke bli tatt til inntekt for den utbredte mimringen blant oss gamle om at alt var bedre før, skolen inklusive. Jeg mener nok dagens skoleelever kunne ha fått inn like mye tradisjonell lærdom ved å gå på skolen annenhver dag. Men de hadde gått glipp av mye av det andre som også er en del av norsk skole nå. Skolen nå har dessuten mye mer tilrettelagt undervisning, mye mer opplegg for elever som trenger litt ekstra. Dessuten har samfunnet forandret seg, ikke minst gjennom kvinners inntogsmarsj i det betalte arbeidslivet. Siden mennene ikke har vist noen interesse for å ta over hjemmeansvaret, og siden den økonomiske situasjonen har blitt slik at svært mange familier må ha både mamma og pappa i jobb for å klare huslån og billån med mere, trengs skolen som både lærested og værested.